

A nyugat alkonya közgazdász szemmel – új világrend felé?

Dr. Pintér Tibor

Egyetemi docens, Budapesti Gazdasági Egyetem KVIK, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék, pinter.tibor@uni-bge.hu

Polák-Weldon Réka

Egyetemi tanársegéd, Budapesti Gazdasági KVIK, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék, PhD-hallgató, ELTE, Szociológia Doktori Iskola, polak-weldon.reka@uni-bge.hu

Dr. Szilágyi Gábor

Egyetemi tanársegéd, Budapesti Gazdasági KVIK, Közgazdasági és Üzleti Tudományok Tanszék, szilagyi.gabor@uni-bge.hu

Absztrakt: A Nyugat alkonya című művet Oswald Spengler több mint száz évvel ezelőtt jelentette meg két kötetben 1918-ban és 1922-ben. Az eredeti könyv nem közgazdaságtani szempontok szerint íródott, bizonyos tekintetben azonban ilyen vonatkozásai is vannak. Manapság sokat lehet olvasni arról, hogy új világrend van kialakulóban, globális jelentőségű kutatóként e témában Angus Maddison neve merülhet fel elsősorban. Adatbázisát alapul véve többen rámutatnak arra, hogy a világgazdaság kezd visszaállni a normális egyensúlyi helyzetébe, jelesen Ázsia központi szerepe visszaállhat a világgazdaságban, világpolitikában egyaránt. Ebben a tanulmányban fontos makrogazdasági, demográfiai mutatók alapján vizsgáljuk, milyen folyamatokkal lehet jellemezni a nyugati, észak-amerikai gazdasági-politikai erőteret és milyenekkel az ázsiai régiót. Az adatok azt mutatják, hogy valóban visszarendeződés zajlik.

Kulcsszavak: makrogazdasági súly, GDP, termékenységi ráta, új világrend, életszínvonal.

1 Bevezetés

A Nyugat alkonya című könyv Oswald Spengler német filozófus és történész által írt mű, amelyben az elkövetkező évszázadokra vonatkozó történelmi és kulturális elemzést nyújt. Spengler a nyugati civilizációt vizsgálja, és arra a következtetésre jut, hogy az a végéhez közeledik (Spengler, 1995).

A könyvben Spengler azt állítja, hogy a kultúrák ciklikus természetűek, és mint a biológiai szervezetek, életük kezdetén virágzásnak indulnak, majd eljutnak a hanyatlás és pusztulás szakaszába. A könyv fő érve szerint a nyugati kultúra éppen ebben az alkonyatfázisban van.

Spengler a történelem számos korszakát és kultúráját elemzi, beleértve az ókori görögöket, a rómaiakat, a reneszánsz és a modern nyugati kultúrát. Rámutat arra, hogy ezek a kultúrák átéltek virágzást, de végül eljutottak az elkerülhetetlen hanyatlás fázisába.

A könyvben Spengler arra is kitér, hogy a nyugati kultúra jellemzői között szerepel a racionalitás, az individualizmus és a materializmus túlzott hangsúlyozása, amelyek a kultúra hanyatlásához vezetnek. Emellett kritikát fogalmaz meg a modern technológiai fejlődéssel és a tömegkultúrával szemben is.

Fontos megjegyezni, hogy Spengler nézeteit és következtetéseit számos kritika érte, és sokan vitatják az általa megfogalmazott történelmi determinizmust és a nyugati civilizáció hanyatlására vonatkozó előrejelzéseit.

Az alábbiakban néhány olyan gazdasági tendenciát emelünk ki, amelyek kapcsolatban lehetnek a nyugati civilizáció hanyatlásával:

Gazdasági stagnáció: Az elmúlt évtizedekben a nyugati országokban tapasztalható gazdasági növekedés lassulása, a GDP növekedésének csökkenése és a termelékenység növekedésének lassulása egyesek szerint a nyugati civilizáció hanyatlását jelzi. A globalizáció és a technológiai változások hatására az ipari tevékenységek áttelepülnek más régiókba, és ez az elmozdulás a nyugati gazdaságok versenyképességét csökkenti (Somogyi, 2015).

Növekvő egyenlőtlenség: A jövedelmi és vagyonegyenlőtlenség növekedése szintén egy olyan jelenség, amelyet sokan a nyugati civilizáció hanyatlásával társítanak. A gazdagok és a szegények közötti szakadék egyre nő, ami társadalmi feszültségeket és instabilitást eredményezhet (Szentes, 2011).

Demográfiai változások: A nyugati országokban tapasztalható alacsony születésszám és az előregedő lakosság gazdasági kihívásokat jelenthet. Az aktív munkaerő piacának csökkenése, a nyugdíjrendszer fenntarthatósága és a gazdasági növekedés lassulása közvetett hatással lehet a nyugati civilizációra. (Mueller, 2015).

Politikai instabilitás: A politikai instabilitás és az egyre polarizáltabb társadalmi és politikai hangulat is jelezheti a nyugati civilizáció hanyatlását. A

növekvő nacionalizmus, populizmus, a politikai intézményekbe vetett bizalom csökkenése és a politikai viták mélyülése gyengítheti a nyugati társadalmakat és intézményeket (Kiss, 2005).

Az eladósodás mértéke országonként és időszakonként változó, és általában nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a nyugati országok általánosságban nagyobb eladósodottsággal rendelkeznek. A válságok és gazdasági ciklusok hatására azonban bizonyos nyugati országokban megnőtt az államadósság és a magánszektor adóssága (Varga et al., 2022). Az 1980-as évek óta számos nyugati országban, például az Egyesült Államokban és az európai országokban, a közadósság mértéke növekedett. Ennek okai között szerepelnek a gazdasági recessziók, a pénzügyi válságok, a gazdasági válságok kezelése érdekében történt állami kiadások és az adóbevételek csökkenése (Simai, 2007; Csiszárík-Kocsir - Medve, 2012; Csiszárík-Kocsir - Fodor, 2013; Csiszárík-Kocsir et al., 2013).

Bár a Nyugat alkonya szerint a nyugati civilizáció hanyatlását jelző tendenciákat hangsúlyozza, fontos kiemelni, hogy számos olyan gazdasági jelenség is tapasztalható, amelyek cáfolhatják vagy kérdőjelezhetik meg ezt az állítást (Molnár - Csiszárík-Kocsir, 2022; 2023). Az alábbiakban néhány ilyen ellenérvet és pozitív gazdasági tendenciát emelünk ki:

Technológiai fejlődés és innováció: A technológiai forradalom folyamatos fejlődése és az innováció területén elért eredmények jelentős gazdasági előnyöket hoznak (Varga, 2017)(Varga, 2023). Az információs technológia, az automatizáció, a mesterséges intelligencia és a digitális gazdaság területein elért előrelépések új lehetőségeket teremtenek a gazdasági növekedésre és az átalakulásra. (Lengyel & Recnitzer, 2004)(.

Nemzetközi kereskedelem és globalizáció: A nemzetközi kereskedelem és a globalizáció lehetőségeket teremt az áruk és szolgáltatások szabad áramlására. Az export és import növekedése, valamint a globális kereskedelmi kapcsolatok erősödése gazdasági előnyöket és fellendülést hozhat a nyugati országok számára (Csáki, 2011).

Startup-kultúra és vállalkozói szektor: Az utóbbi években az új vállalkozások és a startup-kultúra elterjedése számos gazdasági lehetőséget nyújt. Az innovatív vállalkozások és az új iparágak felemelkedése hozzájárulhat a gazdasági növekedéshez és a munkahelyteremtéshez (Somogyi, 2015).

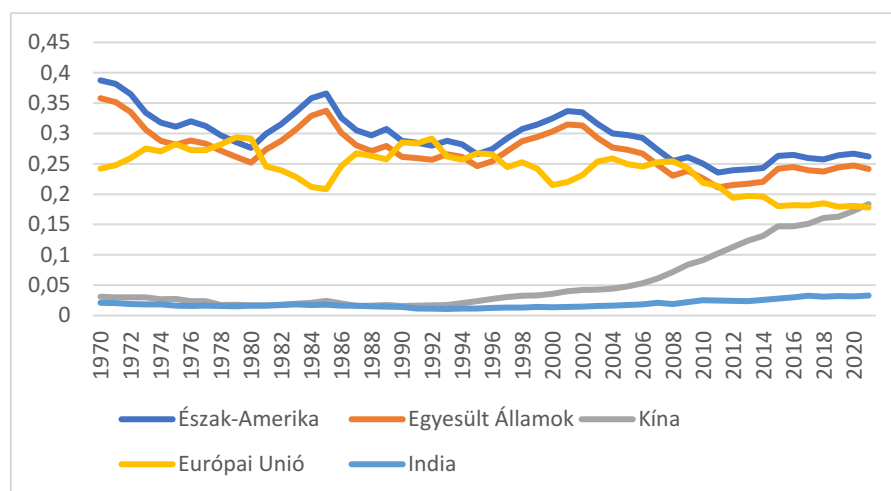
Fenntartható fejlődés és zöld gazdaság: A környezettudatosság és a fenntartható fejlődés iránti elkötelezettség gazdasági átalakulásokat indíthat el. Az újrahasznosítás, az alternatív energiaforrások és az energiahatekonyság iránti növekvő igény új gazdasági ágazatokat hozhat létre és hozzájárulhat a környezetvédelemhez (Rácz, 2007).

A nyugati civilizáció felemelkedése hosszabb folyamat volt, amely már a reneszánsz korától egyre erőteljesebb alapokat kapott, később pedig szinte egy korszak nélküli növekedés folyamatába csapott át (Somogyi, 2015). Sokan emiatt azt

gondolták, hogy Spengler meglátásai kifejezetten tévesnek minősülhetnek, a nyugati civilizáció egészen a huszadik század közepéig gazdasági növekedési teljesítményben is túlszárnyalta a többit. Ezt követően azonban nemcsak a gazdasági dinamika csökkent, de az előregedés folyamata is beindult, a teljes termékenységi arányszám szinte egyetlen szóban forgó országban nem éri el még a 2,1-es értéket sem, amely a reprodukcióhoz szükséges lenne. Ezen a ponton érdemes egy idézettel élnünk Spengler könyvéből, amely azt követően olvasható a második kötet és egyben a mű végén, hogy Spengler megállapítja: a pénz hatalmát követően a cezarizmus bontakozik ki a válság éveiben. Ezt követően pedig írja: „A pénzt csak a vér győzheti le és semmisítheti meg. Az élet az első és az utolsó... A nemzedékek egymásutániségának ellenállhatatlan taktusa előtt elenyészik végül minden, amit az éberlét a maga szellemi világaiban felépített. A történelemben az életről van szó, és mindig csak az életről, a rasszról, a hatalom akarásának diadalmaskodásáról, nem pedig igazságok, találmányok vagy a pénz győzelméről” (Spengler, 1995, 727.o.). Ez a gondolat a következő elemző részben is vissza-visszaköszönni látszik.

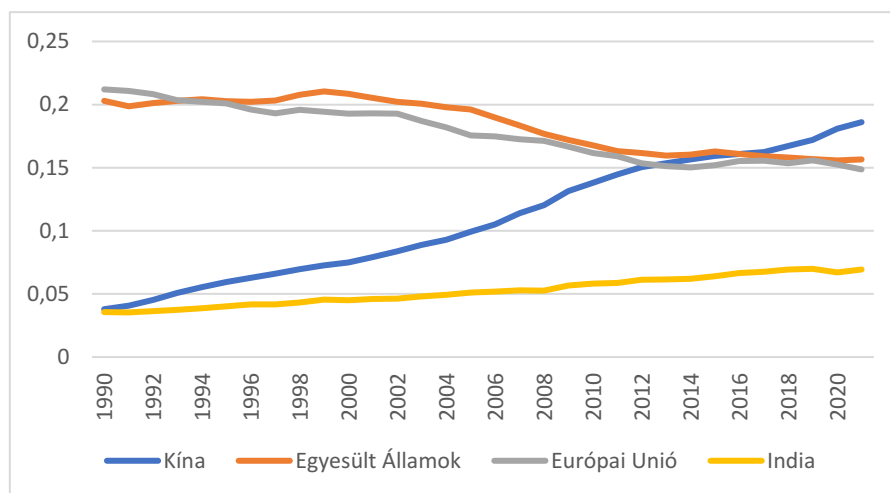
2 Elemzés

A második fejezetben a kutatás számszerűsíthető eredményeinek a bemutatása következik. A legfontosabb összefüggéseket a Világbank adatbázisa alapján összeállított adattáblákból készített diagramok alapján fogalmazhatjuk meg. A diagramokhoz magyarázatok is tartoznak, bemutatva a legfontosabb következtetéseket.



I. ábra: A vizsgált területi entitások aránya a világ összesített GDP-jéhez viszonyítva
Forrás: saját szerkesztésű ábra a Világbank adatai alapján

A tanulmány 1. ábrája a különböző területi entitásoknak az összesített GDP-jét viszonyítja a világ összesített GDP-jéhez képest. A vizsgált időszak 1970 és 2020 közötti, az értékek hányadost jelentenek, vagyis például a 0,25-os érték arra utal, hogy az adott területi entitás a világ összesített GDP-jének 0,25 részét képviseli. Jól látható, hogy ebben az 50 éves időablakban az Európai Unió részaránya az egynegyedes érték feletti szintekről stabilan az egy ötödös érték alá csökkent. Az Egyesült Államok és Észak-Amerika részaránya együtt mozog, hiszen Észak-Amerikát az Egyesült Államokon kívül csak Kanada és Mexikó képezi. Jól látható ezen területi entitások esetében is a csökkenő tendencia, de ez nem olyan mértékű, mint az Európai Unió esetében. A 2 felzárkózó térség, vagyis India és Kína jól láthatóan az időszak első felében nem tudott jelentősen elmozdulni alacsony értékeiről. A kilencvenes évek elejétől azonban Kína dinamikus fejlődésnek indult. Az időszak végére nagyobb arányt képvisel Kína összesített kibocsátása a világgazdaságból, mint az Európai Unió összesített kibocsátása. Ezek az adatok az összesített reál GDP értékeiből indulnak ki.

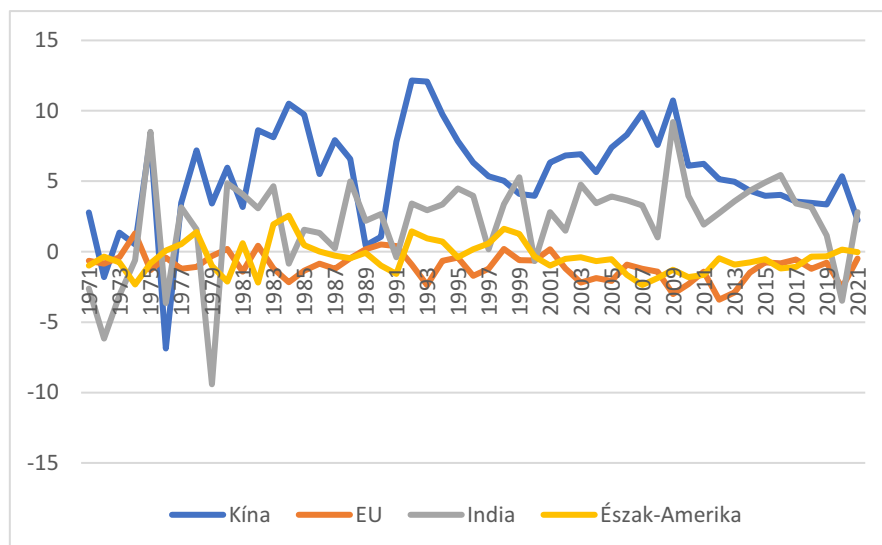


2. ábra: A vizsgált területi entitások aránya a világ összesített GDP-jéhez viszonyítva, PPP-ben kifejezve

Forrás: saját szerkesztésű ábra a Világbank adatai alapján

A 2. ábra szintén összesített GDP adatokkal dolgozik. A vizsgált időszak itt jóval rövidebb, 1990 és 2020 közötti. A mutató azonban a vásárlóerő-paritáson vett összesített GDP, ez pedig az adott területi entitásokra csak 1990-től kezdve áll rendelkezésre. A mutató azt fejezi ki, hogy az adott területi entitás által megtermelt adott évi hozzáadott érték az adott területi entitás árszínvonalán elkölthetne milyen értéket képviselne. Ebben a tekintetben nagyobb mozgás mutatkozik Kína, az EU, valamint az Egyesült Államok térségei között. Jól láthatóan 2014-et követően már Kína számít a világ legnagyobb gazdaságának, a legnagyobb részarányt képviselve a GDP-ből. PPP-n vett GDP-jének értéke értéke majdnem eléri a világgazdaság

egyötödét. Az időszak elején még az Egyesült Államok és az Európai Unió szintén a világgazdaság egyötödét képviselte külön-külön. Mostanra 0,15-ra csökkent részarányuk. India szintén jelentősen növekedett ebben a tekintetben, de még a 0,1 értéket sem éri el az időintervallum végén.

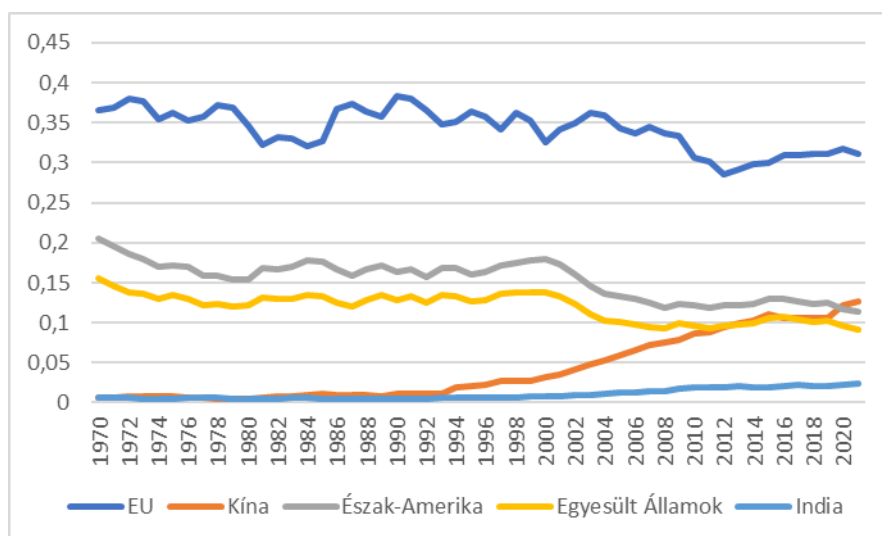


3. ábra: A vizsgált területi entitások GDP-növekedési rátájának a világ átlagos GDP-növekedési ütemétől való eltérése százalékpontban kifejezve

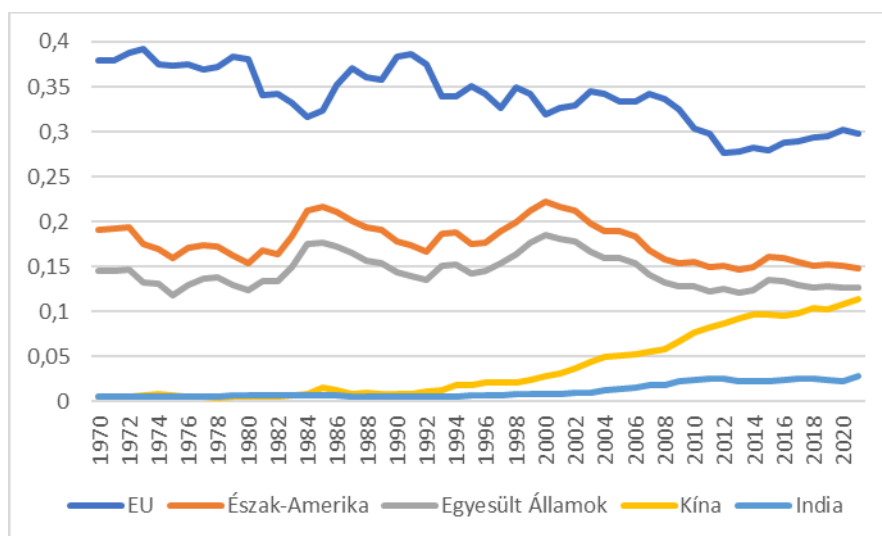
Forrás: Saját szerkesztésű ábra a Világbank adatai alapján

A 3. ábra azt mutatja meg, hogy Kína, az Európai Unió, India valamint Észak-Amerika adott évben vett reál GDP-növekedési adatai pozitív vagy negatív irányban tértek-e el az adott évi átlagos világgazdasági növekedési rátától. Jól látható, hogy az adott időszakban Kína és India többnyire pozitív tartományban van, vagyis nagyobb GDP-növekedést produkált, mint a világ átlaga, többnyire 5, akár 10 százalékponttal is felülmúlva azt. Az Európai Unió valamint Észak-Amerika átlagos növekedési rátája viszont többnyire negatív tartományban található, különösképpen igaz ez az Európai Unióra, amelyik csak elvétve tudott a világ átlagánál jobban növekedni, például az 1980-as és 90-es évek elején.

A 4. számú ábra az adott területi entitások összesített exportját viszonyítja a világ összesített exportjához. Az értékek hányadosként értelmezendők. Nagyfokú stabilitást mutatnak a diagramok. Jól látható, hogy Kína az 1990-es évek elejétől jelentős részarány-növekedést mutat. Az időszak végén pedig export tekintetében megelőzi az Egyesült Államokat és Észak-Amerika egészét is. Az Európai Unió vezető pozíciója viszont az időszak során egyáltalán nem került veszélybe. Mivel azonban az Európai Unió nem egy egységes állam, ezért kijelenthetjük, hogy Kína világszerte vezető exportőri pozíciója immár több, mint egy évtizede tart az államok között.



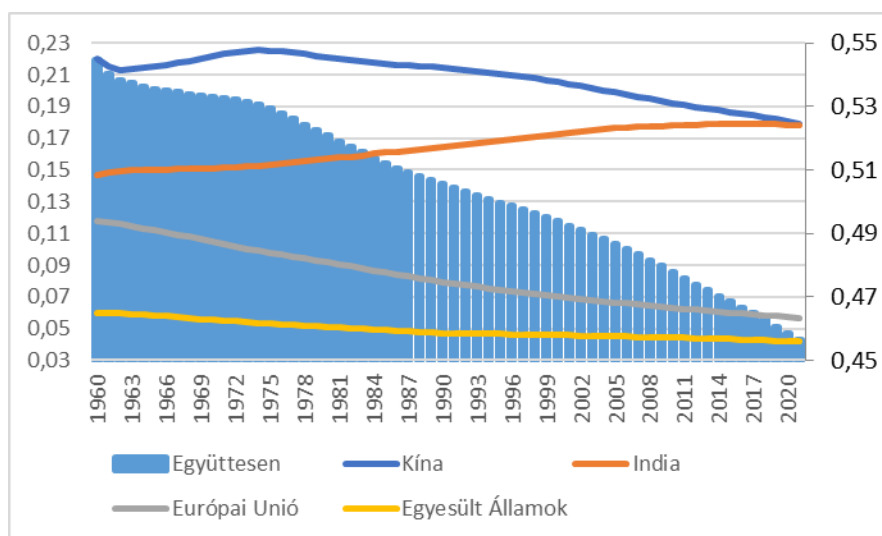
4. ábra: A vizsgált területi entitások világhoz viszonyított exportjának aránya
 Forrás: Saját szerkesztésű ábra Világbank adatai alapján



5. ábra: A vizsgált területi entitások világhoz viszonyított importjának aránya
 Forrás: Saját szerkesztésű ábra Világbank adatai alapján

Az 5. számú ábra az import arányokat mutatja a világ összesített importjához képest. Többé-kevésbé ugyanaz a tendencia érvényesül itt, mint az export esetében, azzal a különbséggel, hogy Kína itt nemcsak az Európai Unió mögött, hanem az Egyesült Államok és Észak-Amerika mögött található. India import és export tekintetében

sem tekinthető meghatározó kereskedelmi szereplőnek, annak ellenére sem, hogy a rangsorban előkelő helyen szerepel már napjainkban. A export és import különbözete szempontjából Kína jellemzhető a legnagyobb relatív többlettel.



6. ábra: A vizsgált területi entitások világhoz viszonyított népesség-aránya
 Forrás: Saját szerkesztésű ábra Világbank adatai alapján

A 6. számú ábra azt mutatja meg, hogy az adott területi entitások összesített népessége mekkora arányt képvisel a világ összesített népességéből. Külön vonaldiagramként jeleníti meg az ábra az Európai Uniót, az Egyesült Államokat, Indiát és Kínát. Ezen 4 területi entitás értékei a bal oldali tengelyen olvashatóak le. Jól látható, hogy az Európai Unió jóval 0,1 feletti értékről nulla 0,05-ös érték közelébe csökkent. Az Egyesült Államok összesített aránya szintén csökkenő tendenciát mutat, de csak nagyon kis mértékben. India részaránya folyamatosan emelkedett, de nem kifejezetten nagymértékben. Az adott időszakban Kína pedig az első években növekvő, aztán a nyolcvanas évektől kezdve csökkenő tendenciát mutat, de ez abból következik, hogy bár népességnövekedést a legtöbb entitás mutatott az időszak során, de ez a növekedés nem volt olyan mértékű mint a világ átlagos növekedési üteme. A jobboldali tengely az oszlop diagrammal jelölt együttes adat mércéjeként szolgál. Jól látható, hogy a vizsgált 4 nagy területi entitás összesített népessége 1960-ban még meghaladta a világ összesített népességének felét, mára már csak a 0,45-ös értéket lépi túl minimálisan. Ebből az a következtetés vonható le, hogy bár a 4 régió között is van egy demográfiai-súly átrendeződés, főleg India javára, miközben Kína arány is jelentős, de azt is meg lehet jegyezni, hogy a világ többi régiójához képest eme 4 régió mára csekélyebb súllyal rendelkezik. A legerőteljesebb súlyvesztést egyértelműen az Európai Unió mutatja ebben a körben.

Összefoglalás

A tanulmányban a Nyugat alkonya című könyv apropóján fontos statisztikai adatok kerültek bemutatásra az elemzési részben. Főképp a makrogazdasági teljesítményt, valamint demográfiai folyamatokat leíró adatokat láthattunk. Az megállapítható, hogy a vizsgált időszak során folyamatosan kimutatható a 2 jelentős ázsiai állam megerősödése, míg az Európai Unió valamint Észak-Amerika centrum térségei csökkenő tendenciával jellemezhetőek. A legerőteljesebb elmozdulások, pozícióváltás, a vásárlóerő-paritáson vett bruttó hazai termék esetében azonosíthatóak. Lassan egy évtizede a világ legjelentősebb makrogazdasági szereplőjének Kína tekinthető a vásárlóerő paritáson vett bruttó hazai termék alapján.

Spengler azt vetítette előre, hogy a termékenységi, népesedési folyamatok fogják a végső lökést megadni a nyugat alkonya szempontjából. Demográfia adataink azt mutatták, hogy az Európai Unió kifejezetten gyengülő pozícióban van relatív népesedési súlyát tekintve, az Egyesült Államok ehhez képest kissé kedvezőbb helyzetben található. E tekintetben azonban Kína és India helyzete sem kifejezetten kedvező, jól beazonosítható, hogy a kevésbé fejlett afrikai országok relatív népesedési súlya, valamint a harmadik világ egyéb területei egy nagyobb népesedési dinamikával jellemezhetőek. A világ összes népességének egyre jelentősebb része található náluk.

A tanulmány természetesen csak néhány fontos területét vizsgálta az adott kérdéskörnek, a téma komplexitásából fakadóan jóval több mutató feldolgozása lehet még fontos, több szaktekintély megállapításának vétele figyelembe lehet szükséges, valamint szofisztikáltab elemzési módszertan iránti igény is felmerülhet.

Hivatkozások

- [1] Csiszárík-Kocsir, Á., Fodor, M., Medve, A. (2013). The context of the macro data and the characteristics of the General Government in Central Europe. International Proceedings Of Economics Development And Research 59. : 2013, pp. 195-199.
- [2] Csiszárík-Kocsir, Á., Medve, A. (2012). Életünk mindennapjai a válság után – avagy a válság hatásainak személyes észlelése kutatási adatok alapján. In: Nagy, I. Z. (szerk.) Vállalkozásfejlesztés a XXI. században II., Budapest, Magyarország : Óbudai Egyetem, pp. 135-145.
- [3] Csiszárík-Kocsir, Á., Fodor, M. (2013). Mennyire befolyásolták a makrogazdasági mutatószámok a költségvetési helyzetképet a válság előtt és után?: eredmények a Visegrádi négyek országcsoporthoz adatai alapján. In: Nagy, I. Z. (szerk.) Vállalkozásfejlesztés a XXI. században III. : tanulmánykötet, Budapest, Magyarország : Óbudai Egyetem, pp. 91-102.

- [4] Csáki, Gy. (2011). A nemzetközi gazdaságtan és a világgazdaságtan alapjai. Napvilág Kiadó, Budapest
- [5] Kiss, É. (2005). Az Európai Unió a XXI. század elején. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [6] Lengyel, I., Rechnitzer, J. (2004). Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- [7] Molnár, A., Csiszárík-Kocsir, Á. (2022). Forecasting Economic Growth with the Hungarian Composite Stock Market Index – a Granger Causality Test. Acta Polytechnica Hungarica, 19 : 8 pp. 205-227.
- [8] Molnár, A., Csiszárík-Kocsir, Á. (2023). Forecasting Economic Growth with V4 Countries' Composite Stock Market Indexes – a Granger Causality Test. Acta Polytechnica Hungarica 20: 3 pp. 135-154.
- [9] Mueller, J. D. (2015). A közgazdaságtan megváltása. A hiányzó elem újrafelfedezése. MCC, Budapest.
- [10] Rácz, M. (2007). Uniós kihívások és válaszok a 2000-es években. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [11] Simai, M. (2007). A világgazdaság a XXI. század forгатagában. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [12] Somogyi, F. (2015). Tigrislovaglás, avagy a globalitás áfiuma ellen való orvosság. Kairosz Kiadó, Budapest.
- [13] Spengler, O. (1995). A Nyugat alkonya. Európa Kiadó, Budapest
- [14] Szentés, T. (2011). Fejlődés-gazdaságtan. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [15] Varga, J. (2017). A szervezetek versenyképességének alapjai: a vállalati versenyképesség erősítésének lehetőségei. In: Csiszárík-Kocsir, Ágnes (szerk.) Vállalkozásfejlesztés a XXI. században: VII. tanulmánykötet. Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar (2017) 833 p. pp. 725-743.
- [16] Varga, J., Garai-Fodor, M., Csiszárík-Kocsir, Á. (2022). Identifying the areas affected by the pandemic based on the opinions of Hungarian SME sector. In: Szakál, Anikó (szerk.) 2022 IEEE 26th International Conference on Intelligent Engineering Systems (INES 2022) Budapest, Magyarország : IEEE Hungary Section (2022) 273 p. pp. 199-205.
- [17] Varga, J. (2023). Az innováció szerepe és a versenyképességgel való összefüggései. In: Csath, Magdolna; Nagy, Balázs (szerk.) Innovációs sikerfeltételek a kis- és közepes vállalkozások (mkkv-k) körében: 3. kötet. Budapest, Magyarország: Pázmány Péter Katolikus Egyetem (2023) 372 p. pp. 51-139.